

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У результаті дослідження визначено структурні компоненти підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середніх класів (мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-організаційний та інноваційно-особистісний), з'ясовано та обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з учнями середніх класів.

Ключові слова: підготовка, майбутні учителі фізичної культури, здоров'язбережувальна робота, учні середніх класів.

Актуальність теми. Швидкість цивілізаційних процесів, технологічний, культурний і духовний прогрес вимагають докорінної реорганізації вищої школи щодо підготовки майбутніх учителів, підвищення рівня їх професіоналізму та компетентності. Це передбачає значні інновації в модернізації підготовки учителів фізичної культури. Сучасні діти – це комп'ютерне покоління, яке зростає в умовах гіподинамії. На сьогодні спостерігається зниження інтересу учнів середньої школи до занять фізичними вправами, дефіцит їх рухової активності. Так, нині практично здоровими є лише 27% дітей молодшого і середнього шкільного віку, близько 90% учнів мають відхилення в стані здоров'я, понад 50% – незадовільну фізичну підготовленість; кількість дітей, які за станом здоров'я належать до спеціальної медичної групи, на початок 2011 року становила 4,1% від загальної кількості. Враховуючи незадовільний стан здоров'я багатьох дітей та реалії навчально-виховного процесу з фізичної культури у загальноосвітніх навчальних закладах, вагомими стають дослідження, пов'язані з підготовкою майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з учнями середнього шкільного віку.

Концептуальні положення щодо підготовки фахівців для сфери фізичної культури, яка є важливою складовою сучасної системи професійної освіти, базуються на засадах Законів України "Про освіту" (1991), "Про вищу освіту" (2001), Державної національної програми "Освіта" ("Україна XXI століття") (2002), Національної доктрини розвитку освіти (2002), Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту (2004), Державного стандарту початкової загальної освіти (2005).

Концептуальні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах розглядали вітчизняні вчені В.Завацький, О.Куц, Л.Сущенко, О.Тимошенко, Б.Шиян, Ю.Шкреттій та ін.; валеологічні аспекти формування здоров'я в сучасному освітянському процесі досліджували М. Гончаренко, Б. Долинський; теоретичні і методологічні засади формування культури здоров'я школярів досліджував В.Горащук; інтеграцію пізнавальної і рухової діяльності в системі навчання і виховання школярів вивчала О.Дубогай; теоретико-методичні засади інноваційних технологій в системі фізичного виховання школярів досліджувала Н.Москаленко.

Деякі аспекти формування підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності розглядали Л. Арефьева, В. Бабич, Л. Демінська, Б. Долинський, Р.П. Карпюк, В. Наумчук та ін.; підготовку майбутніх учителів до роботи з молодшими школярами – К. Авраменко, С. Дубяга, Н. Котух та ін.

Виховання у підростаючого покоління цінностей здорового способу життя та здоров'язбереження є одним із пріоритетних напрямів розвитку національної освіти, сьогодні неабиякої значущості набуває проблема збереження дітей від наркоманії, алкоголізму, девіантної поведінки, саме тому забезпечення здоров'язбережувального дозвілля школярів є особливо важливим. Аспекти з позицій збереження і зміцнення здоров'я, розвитку людини засобами фізичних вправ висвітлювали науковці різних часів (Платон, Сократ, Кант, Гіппократ, Аристотель, Берклі, Декарт, Я.А.Коменський, Й. Песталоцці, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський, А. Макаренко, Ж.Ламарк, І. Сеченов, П. Лесгафт, В. Сухомлинський, М. Бернштейн).

Водночас теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить про те, що проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності з учнями середньої школи як у теоретичному, так і в практичному аспектах досліджена недостатньо, зокрема ґрунтовно не проаналізовано структуру, критерії та рівні підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середньої школи.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати структуру, критерії, та показники сформованості підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середньої школи.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації.

Предмет дослідження – структура, критерії та показники підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середнього шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Посилення оздоровчої функції фізичної культури у загальноосвітніх навчальних закладах має мету створення для учня формуючого, зміцнюючого та зберігаючого здоров'я навчального середовища, що потребує модернізації процесу підготовленості майбутніх учителів фізичної

культури у вищих навчальних закладах і спрямування його на формування творчої особистості, здатної виконувати роль керівника та координатора здоров'язберігаючої освіти у загальноосвітній школі.

Сьогодні, відповідальне завдання покладається державою насамперед на вчителя: головна увага має бути зосереджена на підготовці нового покоління педагогів, підвищенні їхньої загальної культури, професійної кваліфікації та соціального статусу до рівня, що відповідає їхній ролі в суспільстві. З огляду на зазначене, перед вищою школою сьогодні постає важливе завдання щодо підготовки майбутнього вчителя до сумлінної ґрунтовної оздоровчої і профілактичної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл, який здатний не лише навчати й виховувати школярів, а й формувати в них культуру здоров'я, тобто ціннісне ставлення до власного здоров'я [1, 4].

Як показали результати масових обстежень стану здоров'я школярів (Б. Долинський, О. Дубогай, В. Горашук, Л. Сущенко та ін.) традиційні способи фізичного виховання оздоровчої спрямованості малоефективні, тому виникла необхідність пошуку і обґрунтування нових оздоровчих технологій, які змогли б зберегти і укріпити стан здоров'я школярів, дані наукових досліджень останніх років переконливо показують, що тільки 25 % дітей, що поступають в перший клас, можна вважати здоровими, а до випускного класу здоровими залишається 5-10 % школярів. Наслідки цих процесів загрозливі - фізіологічна неготовність більшості школярів до сприйняття програми навчання і виконання громадянських обов'язків, величезні витрати на лікування і реабілітацію як дорослих, так і дітей, повсюдне розповсюдження шкідливих звичок, зростання дитячої і підліткової агресивності [1, 2, 3, 7, 12].

Теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності ще не достатньо досліджена в педагогічній теорії, а тому не знайшла належного відображення в практичній діяльності навчальних закладів, зокрема існує ряд суперечностей, які відображають сутність, структуру та зміст професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності, не відображене програмно-методичне забезпечення ВНЗ у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності, не визначені педагогічні умови з формування підготовленості майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності, не дістали ґрунтовного розкриття і обґрунтування, форми і методи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності [5,12].

Залишаються недостатньо розробленими теоретичні і методологічні аспекти технологій процесу формування професійної готовності студентів – майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності. Не накопичений необхідний сукупний емпіричний матеріал, характеризуючий інтегральні показники процесу розвитку професійної підготовленості студентів факультетів фізичного виховання до здоров'язбережувальної освіти учнів на різних етапах їх вишівської підготовки. Недостатньо використані сучасні методологічні напрями і тенденції при вивченні даної проблеми [4, 5].

Необхідність вирішення цих суперечностей потребує переосмислення мети, змісту і завдань підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності з учнями загальноосвітніх навчальних закладів у вищих навчальних закладах України відповідно до вимог сучасної освіти [8, 11].

Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання, яка здійснюється за усталеними планами й технологіями, лише поглиблює суперечності між змінами в системі загальної освіти, спрямованими на формування в школярів високого рівня оздоровчої освіти, та відсутністю відповідної професійної підготовки учителів фізичного виховання в цьому напрямку [10].

Є підстави стверджувати, що існує суперечність між соціальним замовленням суспільства на забезпечення підготовленості учителя фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності. На сучасному етапі вирішити завдання, поставлені суспільством перед школою, зможе тільки учитель фізичної культури, у якого сформовано системний, творчий погляд на фізичне виховання і здоров'язбережувальну освіту школярів [6, 9].

Поняття "підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середнього шкільного віку" нами розглянуто як навчально-виховний процес, який відбувається у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації з метою набуття студентами кваліфікації, яка дозволить їм успішно працювати у загальноосвітній школі та формувати здоровий спосіб життя і життєво важливі рухові вміння та навички учнів середнього шкільного віку, сприяти фізичному розвитку і підвищенню працездатності учнів середньої школи, самостійному та свідомому виконанню ними фізичних вправ у режимі дня, усвідомленню необхідності удосконалення основних якостей фізичного розвитку. Поняття "готовність майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середньої школи" нами сприймається як інтегративне утворення особистості, що містить особистісні якості й мотиваційну налаштованість студентів на зміцнення здоров'я учнів середнього шкільного віку та характеризується взаємозв'язком і взаємодією структурних компонентів (мотиваційного, когнітивного, діяльнісно-організаційного та інноваційно-особистісного).

Крім того, нами визначені структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середнього шкільного віку: *мотиваційний компонент* спрямований на формування у майбутніх учителів фізичної культури позитивної мотивації, стійкого інтересу до здоров'язбережувальної роботи з середнього шкільного віку та задоволеності своєю професією; *когнітивний компонент* передбачає оволодіння студентами професійно орієнтованими знаннями про здоров'язбережувальну роботу з учнями середнього шкільного віку; *діялісно-організаційний компонент* передбачає наявність у студентів методичних, організаційних і комунікативних умінь та навичок щодо здоров'язбережувальної роботи з учнями середнього шкільного віку; *інноваційно-*

особистісний компонент передбачає наявність у студентів творчого креативного потенціалу, відповідного рівня здатності до інноваційної здоров'язбережувальної роботи у загальноосвітній школі. Критеріями сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середнього шкільного віку визначено такі: ступінь сформованості мотивації майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середнього шкільного віку; ступінь оволодіння майбутніми вчителями фізичної культури професійно орієнтованими знаннями про здоров'язбе-режувальну роботу з учнями середнього шкільного віку; ступінь сформованості методичних, організаційних і комунікативних умінь та навичок майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбе-режувальної роботи з учнями середнього шкільного віку; ступінь сформованості творчого креативного потенціалу майбутніх учителів фізичної культури.

Опитування 78 студентів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації показало, що вважають себе підготовленими до здоров'язбережувальної роботи в загальноосвітній школі 43,07% студентів, володіють знаннями про суть, мету, завдання й зміст здоров'язбережувальної роботи 43,29% студентів, володіють уміннями доступно викладати інформацію школярам середньої школи про здоровий спосіб життя на уроці фізичної культури та у позаурочний час 40,64% студентів, володіють навичками організації і проведення фізкультурно-оздоровчих заходів з учнями середнього шкільного віку 52,29% студентів, вважають себе підготовленими до застосування інноваційних технологій у майбутній педагогічній діяльності 32,3% студентів.

Таблиця 1

Рівні та показники сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середнього шкільного віку

Рівень	Показники
Високий	Яскраво виражена спрямованість студента до оволодіння професією вчителя фізичної культури і задоволеність своєю професією; високий рівень інтересу до здоров'язбережувальної роботи з учнями середнього шкільного віку, висока відповідальність за здоров'я учнів середнього шкільного віку; ґрунтовні професійно орієнтовані знання про оздоровчу роботу з учнями середньої школи, вільне та творче оперування цими знаннями в практичній діяльності; високий рівень сформованості методичних, організаційних і комунікативних умінь та навичок майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середнього шкільного віку; високий рівень сформованості творчого креативного потенціалу, високий рівень здатності до інноваційної здоров'язбережувальної роботи з учнями середнього шкільного віку.
Середній	Виражена спрямованість студента до оволодіння професією вчителя фізичної культури і задоволеність своєю професією; середній рівень інтересу до здоров'язбережувальної роботи з учнями середньої школи, певною мірою виражений рівень відповідальності за здоров'я учнів середнього шкільного віку; обмежені професійно орієнтовані знання про здоров'язбережувальної роботу з учнями середнього шкільного віку, оперування знаннями у процесі практичної діяльності; середній рівень сформованості методичних, організаційних і комунікативних умінь та навичок майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середнього шкільного віку; середній рівень сформованості творчого креативного потенціалу, середній рівень здатності до інноваційної здоров'язбережувальної роботи.
Низький	Небажання оволодіти професією вчителя фізичної культури і відсутність задоволеності своєю професією; низький рівень інтересу до здоров'язбережувальної роботи з учнями середньої школи, невиражена відповідальність за здоров'я учнів середнього шкільного віку; відсутність у студента професійно орієнтованих знань про здоров'язбережувальної роботу з учнями середнього шкільного віку; неспроможності оперувати цими знаннями у процесі практичної діяльності; низький рівень сформованості методичних, організаційних і комунікативних умінь та навичок майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середнього шкільного віку; низький рівень сформованості творчого креативного потенціалу, низький рівень здатності до інноваційної оздоровчої роботи в загальноосвітній школі.

Опитування 45 вчителів загальноосвітніх навчальних закладів показало, що задоволені підготовкою студентів до здійснення здоров'язбережувальної роботи з учнями середнього шкільного віку 34,94% учителів, спрямовують свої зусилля на вдосконалення якості знань студентів зі здоров'язбережувальної роботи під час педагогічної практики 77,85% учителів, спрямовують свої зусилля на вдосконалення навичок студентів застосовувати оздоровчі технології в роботі з учнями середнього шкільного віку 64,73% учителів.

Анкетування 156 учнів 6-8 класів загальноосвітніх шкіл і гімназій свідчить про те, що бажають підвищити свою фізичну підготовку 54,41% учнів ЗОШ і 70,8% учнів гімназій, мати правильну поставу – 27,98% учнів ЗОШ і 49,64% учнів гімназій, поліпшити своє здоров'я – 39,63% учнів ЗОШ і 53,31% учнів гімназій, відвідують уроки фізкультури з великим бажанням – 74,69% учнів ЗОШ і 79,06% учнів гімназій.

Отже, процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середнього шкільного віку потребує вдосконалення.

Висновки. Теоретичний аналіз наукових праць з питань підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середніх класів дозволив зробити висновок, що означена проблема не знайшла розгорнутого відображення в науково-педагогічній та фаховій літературі. Актуальність і доцільність обраної теми зумовлені посиленням соціального значення процесу оздоровлення учнів середніх класів та процесу, який здійснюється у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації, з метою оволодіння майбутніми учителями фізичної культури певним запасом професійних знань, умінь та навичок, а також професійними якостями, необхідними для успішного виконання професійної діяльності у загальноосвітній школі. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середніх класів розглядається як

навчально-виховний процес, який здійснюється у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації з метою набуття студентами кваліфікації, яка дозволить їм успішно працювати з учнями середніх класів та формувати здоровий спосіб життя і життєво важливі рухові уміння та навички учнів середніх класів, сприяти фізичному розвитку і підвищенню працездатності школярів, самостійному та свідомому виконанню ними фізичних вправ у режимі дня, усвідомленню необхідності вдосконалення основних якостей фізичного розвитку.

Визначені структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середніх класів: мотиваційний компонент спрямований на формування у майбутніх учителів фізичної культури позитивної мотивації, стійкого інтересу до здоров'язбережувальної роботи з учнями середніх класів та задоволеності своєю професією; когнітивний компонент передбачає оволодіння студентами професійно орієнтованими знаннями про оздоровчу роботу з учнями середніх класів; діяльнісно-організаційний компонент передбачає наявність у студентів методичних, організаційних і комунікативних умінь та навичок щодо здоров'язбережувальної роботи з учнями середніх класів; інноваційно-особистісний компонент передбачає наявність у студентів творчого креативного потенціалу, відповідного рівня здатності до інноваційної здоров'язбережувальної роботи з учнями середніх класів.

З'ясовані та обґрунтовані критерії сформованості компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середніх класів: ступінь сформованості мотивації майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середніх класів; ступінь оволодіння майбутніми учителями фізичної культури професійно орієнтованими знаннями про оздоровчу роботу з учнями середніх класів; ступінь сформованості методичних, організаційних і комунікативних умінь та навичок майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи з учнями середніх класів; ступінь сформованості творчого креативного потенціалу майбутніх учителів фізичної культури. На констатувальному етапі педагогічного експерименту у контрольній групі *високий рівень* сформованості за всіма компонентами готовності виявлено у 15,85% студентів, на формуальному етапі педагогічного експерименту виявлено – у 22,98% студентів, *середній рівень* відповідно до етапів педагогічного експерименту виявлено у 38,93% студентів і у 46,95% студентів, *низький рівень* відповідно виявлено – у 45,22% студентів і у 30,07% студентів. На констатувальному етапі педагогічного експерименту в експериментальній групі *високий рівень* сформованості за всіма компонентами готовності виявлено у 15,3% студентів, на формуальному етапі педагогічного експерименту виявлено – у 36,61% студентів, *середній рівень* відповідно до етапів педагогічного експерименту виявлено у 38,02% студентів і у 46,88% студентів, *низький рівень* відповідно виявлено – у 46,68% студентів і у 16,51% студентів.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у застосуванні інформаційно-комунікативних технологій з метою оптимізації процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Горащук В.П.* Формування культури здоров'я школяра як один з обов'язків педагога / В.П. Горащук // Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Ч.4. (продовження) Інноваційні технології в навчально-виховному процесі ВНЗу. – К., 1996. – С. 75 – 76.
2. *Дубогай О.Д.* Навчання в русі: Здоров'язберігаючі педагогічні технології в початковій школі / О.Д. Дубогай – К.: Видавничий дім "Шкільний світ", 2005. – 112 с.
3. *Долинський Б.Т.* Методологія здоров'язберігаючої діяльності майбутнього вчителя початкової школи: [монографія] / Б.Т.Долинський – Одеса: Видавець М.П. Черкасов, 2010. – 266 с.
4. *Звекова В.К.* Теоретичні засади дослідження проблеми організації здоров'язберігаючого дозвілля школярів / В.К. Звекова // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського: Зб. наук. пр. – Одеса, 2008. – Вип. № 1-2. – С.31-39.
5. Здоров'я дітей України : актуальні проблеми і пути их решения // Здоров'я України. – 2004. – № 22 (107). – С. 24–25.
6. *Круцевич Т.Ю.* Социально-педагогические аспекты системы физического воспитания / Т.Ю. Круцевич // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. пр. – Луцьк, 2002. – Т.1. – С. 125-131.

7. *Омельченко С.* Здоров'я та здоровий спосіб життя людини: погляди, думки, висновки / С. Омельченко // Рідна школа. – 2005. – № 7. – С.6–9.
8. Про формування здорового способу життя дітей та підлітків і заборону тютюнокуріння в навчальних закладах та установах МОН України: Наказ МОН України №612 від 10.09.03 // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. - 2003. - №20. - С. 29-30.
9. Програма дисциплін "Основи здоров'я для 5-9 класів" // Здоров'я та фізична культура. – №22-24. – 2006.
10. *Свириденко С.О.* Формування ціннісних орієнтацій як чинник духовного здоров'я особистості / С.О. Свириденко // Проблеми освіти. – К.: Науково-методичний центр вищої освіти, 2002. – Вип. 29. – С. 72-78.
11. *Соловьев Г.М.* Здоровьесберегающие технологии в системе общего образования Ставропольского края. / Г.М. Соловьев. – Ставрополь: Сервисшкола, 2003. – 496 с.
12. *Сущенко Л.П.* Про професійне самовизначення майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту / Сущенко Л.П. // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. пр. / Редкол.: Т.І. Сущенко (відп. ред.). – Київ-Запоріжжя. – 2004. – Вип. 31. – С. 383-389.

Подано до редакції 02.07.12
